

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Middagpauzediens in de Engels Hervormde kerk op het Begijnhof te Amsterdam op woensdag 25 juni 1986.

Vluchten?

„Wanneer de grondslagen zijn vernield, wat kan de rechtvaardige dan nog doen?” (Psalm 11)

Ergens in het evangelie horen we van enkele sympathieke Farizeeërs die Jezus 'tippen' voor gevaar dat Hem bedreigt van de kant van koning Herodes. Ze raden de Here aan de wijk te nemen. „Ga heen en vertrek van hier, want Herodes wil U doden” (Luk. 14 : 31). Een welgemeend advies, dat de Heiland evenwel niet opvolgt. Resoluter dan ooit zien we Hem de weg naar zijn grote roeping inslaan. Niet vluchten maar blijven. Er bij blijven.

In psalm 11 is hetzelfde aan de orde. Welmenende sympathisanten spreken David en de gemeente aan. Ze zeggen: „Vliedt naar uw gebergte als vogels”. 'Naar uw gebergte', dat wil zeggen: naar onbewoonde streken, waar je thuis hoort, want onder de mensen wil het niet langer. Wij zijn bang dat de rol van jullie christenen is uitgespeeld.

Wat voor argumenten hebben deze bezorgde mensen voor hun advies? Twee.

In de eerste plaats de toenemende vijandigheid tegen de zaak die Gods volk in deze wereld voorstaat. „Want zie, de goddelozen spannen de boog, zij leggen hun pijl op de pees om oprechten van hart in het duister te treffen”. En inderdaad, er hoeft niet altijd rechtstreekse vervolging te zijn, om het als gelovige benauwd te krijgen in de wereld. Er is wel zoiets gaande als een groeiende weerszin tegen wat de Bijbel wil en wat belijders van de Naam drijft. Het is niet moeilijk dat ook voor deze tijd te herkennen.

Het tweede argument is de nuttelosheid van de inspanning van de gelovigen. „Wanneer de grondslagen zijn vernield, wat kan de rechtvaardige dan nog doen?” Het evangelie veronderstelt bij de mensen een oer-notie aangaande God en zijn dienst. Maar als dat basale besef begint te ontbreken en als in plaats daarvan een anti-geest zich begint te roeren, dan kunnen we met de Bijbel toch nergens meer terecht?

DOOR
H. DE JONG
AMSTERDAM

Er zijn inderdaad sterke argumenten die er voor pleiten te vluchten. Waarbij ik aanteken, dat zo'n vlucht zich ook innerlijk kan voltrekken: je uit de wereld terugtrekken. De zaak opgeven. De buitendeur dicht doen.

Hoe heeft David op dit advies gereageerd? Met een mengeling van begrip en verontwaardiging. Begrip. Dat blijkt uit de eerste zin van de psalm: „Bij de HERE schuil ik”. Dat is weinig heldhaftig gezegd. Wie schuilt ziet het gevaar. David zegt dus niet overmoedig en zonder na te denken: ik blijf, wat dacht je wat? Maar nadat hij de argumenten aan zich toegelaten en gewogen heeft, zegt hij: en toch blijf ik. 'Bij U schuil ik', uit zo'n zinnetje blijkt in dit verband het verschil tussen moed en overmoed. En dan de verontwaardiging. „Hoe durft u het tegen mij te zeggen:

vliedt, vlucht!” Vanwaar die verontwaardiging? De argumenten waren toch sterk? Ja, maar de adviseurs vergeten wat er tegenover staat.

En dat is dit geweldige: God vlucht zèlf niet! Hij zèlf blijft er bij!

Vers 4 van de psalm zegt: „De HERE woont in zijn heilig paleis, de HERE heeft in de hemel zijn troon”. Dat is twee keer hetzelfde, dat is twee keer de hemel, zegt u. Maar u vergist u. Gods heilig paleis, dat was in de tijd van de psalm de tempel in Jeruzalem, de plaats van de verzorging, van het Immanuël-geheimenis.

God tróónt in de hemel en Hij wóónt op de aarde. Op de aarde: eerst in de tempel en nu in het evangelie van Jezus Christus. Hij wóónt in dat evangelie op de aarde, en dat zo van harte, dat dat voorop staat. Dat tronen in de hemel komt achteraan en staat dan ook in dienst van dat wonen op de aarde. Dat wil zeggen: wat zijn liefde wil bewerken (het evangelie) ontzegt Hem zijn vermogen niet (de hemel). Ook de Here Jezus is ten hemel gevaren, niet om zijn liefdes-offensief in deze wereld op te geven, maar integendeel, om er kracht en macht achter te zetten. De hemel zelf staat nu achter het evangelie.

Nu wordt ook het volgende duidelijk: „Gods ogen slaan gade, zijn blikken doorgaan de mensenkinderen. De HERE toetst de rechtvaardige en de goddeloze, en wie geweld bemint, die haat Hij”. In deze woorden zien we de Almachtige als het ware voorovergebogen met volle aandacht naar de aarde kijken. Hoe is Hij erbij! „Zijn blikken doorgaan”, letterlijk: 'Zijn oogleden proeven'. Bij scherp toezien sperren de ogen zich niet open, maar vernauwen ze zich tot spleetjes. Want God wil niet maar áánkijken, maar dóórkijken. Zijn heilige ogen zoeken het binnenste van de mensen.

En de maatstaf waarnaar Hij dan oordeelt, is 'het heilig paleis', de tempel, de verzoening. Welke houding nemen de mensen dáártegenover aan? Ik kan dat ook zo zeggen: de toetssteen waarmee God de mensen keurt, is het evangelie van

Inhoud

- 329 Drs H. de Jong, Vluchten?
- 330 Drs O. Mooiweer, De aktuele betekenis van de reformatie
- 330 Joop Klein, De laatste strijd is ingezet
- 331 Ds G. van den Brink, Pastorale Notities
- 332 Drs H. de Jong, Nederlands Gereformeerde identiteit (3 - slot)
- 333 Liturgische Werkgroep, Het Liedboek
- 334 Drs O. Mooiweer, Persschouw
- 335 M. de Jonge, Boekbespreking

Jezus Christus. Zoeken de mensen de rechtvaardigheid die daarin geopenbaard wordt? Of verharderen zij zich daartegen en blijven liever goddeloos? Gevolg van dat laatste is dat je 'geweld gaat beminnen' zoals de psalm kenmerkend zegt.

En denkt u nu bij dat geweld niet enkel aan verdrukkende regimes. Het geweld is voor iedereen een verzoeking die zich buiten God om staande wil houden. Het geweld van wapens voor wie geen argumenten heeft. Het geweld van 't geld waarmee de arme buiten spel wordt gezet. Het geweld van de charme waarmee een mooie vrouw haar zin doordrijft. Het geweld van de gezondheid waarmee de zieke wordt afgetroefd. Het geweld van het getal waarmee een meerderheid een minderheid opzij drukt. Het geweld van de intellectuele vorming waarmee de eenvoudige voor schut wordt gezet. Het geweld van de godsdienstigheid waarmee de kleingelovige verpletterd wordt.

Kortom, al deze soorten van geweld - God haat ze grondig en ze staan alle tegenover dat ene: leven

uit de verzoening van Christus. De liefhebber van geweld wijst dat af.

De Almachtige blijft daar niet onverschillig onder. Daarom is er in deze psalm ook een dreigende toon te beluisteren. „Hij regent op de goddelozen vurige kolen en zwa-vel, schroeiende wind is het deel van hun beker”.

Dat verwijst naar Sodom en Gomorra. Maar u moet toch eerst nog aan iets anders denken. Paulus schrijft: „Indien uw vijand honger heeft geef hem brood te eten, indien hij dorst heeft geef hem water te drinken. Want dan hoopt gij vurige kolen op zijn hoofd” (Rom. 12 : 20).

Zo kan het óók nog vurige kolen regenen! Ik bedoel: zolang wij hier nog zijn en zolang de wereld draait, is alles nog gericht op het positieve en hebben ook Gods straffende oordelen nog de bedoeling om te redden. God schift de mensen, maar Hij is daarmee nog niet klaar.

En wie eerst vijand was, kan zo-maar een vriend worden. Zoals Paulus. Gods geduld is zo groot.

Het slot van de psalm maakt hong-erig en dorstig naar de gerechtig-heid. Het mag dan schijnen dat het toch niet meer helpt, om in de wereld rechtvaardig te zijn (wan-neer de grondslagen zijn vernield, nietwaar?). Maar de Schrift zegt: „De HERE heeft de rechtvaardig-heid lief.” „De oprechten zullen zijn aangezicht aanschouwen”. Het loont dus de moeite.

En daarom: als men ons adviseert: vliedt naar uw gebergte als vogels, trek uit de wereld waarin je niet meer past, ja, dan begrijpen we wel waarom men dat zegt en we waar-deren de bezorgdheid die eruit spreekt, maar we antwoorden toch: vluchten? Hoe kun je het zeggen! Wij willen er bij zijn! Niet uit bra-voer, niet in zelfoverschatting, maar schuilend.

„Bij U schuil ik. HERE”.

De aktuele betekenis van de reformatie

Je vraagt je af of vandaag de dag de belangstelling voor een herden-king van de reformatie niet aan het afnemen is. Velen zijn op de tour van een ahistorisch denken gegaan. Dit denken heeft vooral de jeugd van de kerk in zijn greep gekregen. Het is allemaal alleen maar geschiedenis.

Nee, zo zegt men, het gaat ons om het heden en hoe de toekomst eruit zal zien.

Met dië vragen en problemen houden wij ons ernstig bezig. Zo lang-zamerhand valt de historie te vergelijken met een grafkelder. Men blijft liever bovengronds met beide benen in de hedendaagse werke-lijkheid staan.

Een beheersende vraag

Het gaat dus om de vraag of die reformatie van de zestiende eeuw voor ons nog aktuele betekenis heeft en voor ons geestelijk en kerkelijk leven van indrukwekkend belang is. En dan zeggen wij vol-uit: Ja!

Bekend is de dichtregel van Bil-derdijk: „In het verleden ligt het heden, in het nu wat worden zal.” En G. van der Leeuw heeft eens opgemerkt: „Wanneer wij geen zin meer kunnen vinden in de geschie-denis, dan betekent dit, dat wij ons-zelve niet verstaan.” Wij kunnen uit de geschiedenis leren wie God is en wie wij mensen zijn. Er loopt een continue lijn door de historie heen. Steeds heb je weer met men-sen te doen, die al of niet hun ver-antwoordelijkheid bedienen ten opzichte van God en de medemen-sen.

DOOR O. MOOIWEER ENSCHÉDE

Als we het woord geschiedenis in de rechte betekenis van het woord gebruiken en niet in de verbleekte zin van de mens, die zich tegen het verleden afzet, zijn wij bezig het woord: verleden uit de wind-sels van de passiviteit te halen. Want als het verleden een graf-kelder is, kun je niet meer van aktiviteit spreken. Dan is de dood in de pot en geen nieuw leven meer te verwachten. Maar het woord geschiedenis zegt niet al-leen, dat het allemaal gebeurd IS, maar bovenal, dat het allemaal GEBEURD is. Het zijn gebeurte-nissen, die op een rijtje staan en

De laatste strijd is ingezet

1. *De laatste strijd is ingezet
en dwingt ons tot een keuze:
de Meester die de zijnen redt
of Satan met zijn leuzen.
De vorst van deze eeuw
gaat rond als een leeuw:
zijn tijd is maar kort
vóór hij geoordeeld wordt.
Zijn rijk is haast ten einde.*
2. *Hij werpt zich in de laatste strijd
met schone, vrome woorden
van vrijheid en godsdienstigheid,
die mensen steeds bekoorden.
De Vorst door God gewijd
trekt uit tot de strijd:
zijn Geest en zijn Woord,
zij werken haastig voort.
Zijn koninkrijk gaat komen.*
3. *Dan wordt de aarde een paradijs
voor wie zich trouw betonen;
wie dorst naar de gerechtigheid
mag daar voor eeuwig wonen.
Vertrouw op uw Heiland
en strijd aan zijn kant:
Die Satan bevocht,
ons met zijn zoenbloed kocht,
is eeuwig onze Koning.*

JOOP KLEIN

Melodie: Ein feste Burg ist unser Gott — Martin Luther, 1528
(Liedboek 401)

zich zo aan ons presenteren. En daarom valt er van de geschiede-nis te leren. Want er zit in de ge-schiedenis beweging. Het is een dynamisch begrip. En zeker wan-neer het gaat om de geschiedenis van de kerk. Daarover spreekt de belijdenis in zondag 21 van de Hei-delbergse Catechismus. Daar gaat het over de belijdenis van het ge-loof omtrent de kerk. Dat gaat niet buiten de Heilige Geest om. Want teruggaande op de apostoli-sche geloofsbelijdenis, merken wij, dat de belijdenis omtrent de kerk staat onder het thema van de kon-fessie aangaande de Heilige Geest. Wij belijden immers: „Ik geloof, dat de Zoon van God Zich uit het hele menselijk geslacht een ge-meente, die tot het eeuwige leven uitverkoren is, van het begin der wereld tot aan het einde vergadert, beschermt en onderhoudt. HIJ DOET DIT DOOR ZIJN GEEST EN WOORD . . .”.

Eenheid in de geschiedenis

Er is eenheid in de geschiedenis. Al onderscheiden wij tussen alge-mene geschiedenis, heilsgeschiede-nis en kerkgeschiedenis. Je zou

kunnen zeggen naar aanleiding van zondag 8 Heid. Cat. en artikel 9 N. Gel. Bel., dat het achtereen-volgens gaat om schepping, ver-lossing en heiliging. „Zo moet het mogelijk zijn om de wereldgeschie-den is te beschouwen in het licht, dat er op valt vanuit de Schepping. De heilsgeschiedenis is dan de ge-schiedenis van de verlossing. De kerkgeschiedenis zou komen te staan in het teken van de Heilige Geest”. (W. van 't Spijker). Dit is zeker, dat die geschiedenis haar eenheid vindt in God. Alle lijnen lopen naar en vanaf het kruis. Want in het laatste Bijbelboek le-zen wij van het Lam, dat overwon-nen heeft en dat met de rode kerf in zijn hals de Zin der geschiede-nis, het Centrum van de hele we-reldhistorie is. (Openbaring 5). In de wereldgeschiedenis gaat het om het Lichaam van Christus, de gemeente. Dat is het toonbeeld van Gods genade en aksentueert de verbondenheid van de Here met de Zijnen. Calvijn heeft gewezen op de troost, die hierin voor de ge-meente gelegen is”, dat de Zoon van God enigszins Zichzelf onvol-maakt acht, tenzij Hij met ons ver-enigd is.” Hij kan ons niet zonder

Zichzelf zien! Ja, het gaat in de reformatie van de kerk ten diepste om de relatie met Christus, de verhouding tot de levende God. Ik denk hierbij aan het indringende woord van H. Kraemer, destijds hervormd hoogleraar en zeer bewaard op het gebied van de zendingsarbeid: „De grote stoot der Reformatie blijkt voortgekomen te zijn uit de afgrondelijke nood naar een relatie met de levende God der Openbaring in Christus”. Daarom dacht Luther klein van zichzelf. Als bewijs daarvan mag in eerste instantie zeker een bepaalde uitspraak uit zijn mond opgetekend dienen, nl.: „Onze God moet wel een heel goed iemand zijn, dat Hij zelfs van waardeloze kerels houdt. Ik kan dat niet, hoewel ik er zelf ook één ben.”

Hij was voorts bang, dat zijn vele geschriften de Bijbel zouden verdringen. Dan hadden de mensen slechts nog aandacht voor zijn schrijversprodukten terwijl de Bijbel vervolgens een gesloten Boek dreigde te worden.

Vandaar, dat Maarten Luther zich

met grote ijver op het vertalen van de Bijbel heeft geworpen en op de verklaring van Bijbelboeken.

Zo bleef de reformator van Wittenberg betrokken op de schepping, leefde hij uit de verlossing en zette hij zich met volle kracht in voor de heiliging van het leven. Luther was - en dat onderstreept alleen maar in dit kader het vorenstaande - ook wars van alle pracht en praal in de kerk. De geloofsworsteling was teken van nederigheid. En die nederigheid stond bij hem hoog in het vaandel geschreven. - Hij verweet de R.K. kerk een theologie van de glorie, maar die van hemzelf betitelde hij het liefst als een theologie van het kruis. „God doet”, aldus Luther, „zijn werk in het verborgene, verkleed in het tegendeel van zijn heerlijkheid. In het kruis van Christus, in nederigheid, smaad en verlorenheid, daar waar de ergste menselijke ellende openbaar wordt, werkt Hij in het verborgene, zichtbaar alleen voor het oog des geloofs, zijn heilswerk... In Christus overwint Hij door onder te gaan, leeft Hij door

te sterven. En dat is nu voorgoed de bestaansvorm van de gelovige en van de Kerk”. Ja, geen aardse macht begeren wij...

Het ontstaan van de hervorming

De reformatie is tot stand gekomen door gebed, meditatie en vooral door aanvechting. Dat hangt samen met de wijze van theologiseren zoals die door Luther zelf werd geleerd en aan anderen onderwezen. Hij ging daarbij uit van Psalm 119. Maar heeft dat ook geen betekenis voor ons vandaag? Moet de hervorming van ons denken of liever gezegd naar de woorden van Paulus aan de Romeinen (12:2) de hervorming door de vernieuwing van ons denken niet resulteren in het duidelijk onderkennen van wat de wil van God is, het goede, welgevallige en volkomene?! Dat is de reformatie van het hart en van het leven. Dáár begint het, dáár begint het opnieuw zoals het eens begon bij Luther. Hij beleed, dat God Zelf in zijn hart het werk van de re-

Redaktie

Ir. A. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E. R. Postma

Adres van de Redaktie:

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen,
tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring:

M. J. F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist,
tel. 03404-61525

formatie was begonnen en zó had het een uitstralingsgevoel gekregen naar heel het kerkelijke leven. Dáár moet het bij ons beginnen willen wij de reformatie niet als een historisch gebeuren zonder meer, als een pure zaak van het verre verleden opbergen in het kerkelijk mausoleum. Onderzoeken wij de Schriften, die wijs kunnen maken tot zaligheid? Gaat het ons om de Christus ALLEEN of is het: Christus plus iets, zodat we het gevaar lopen te komen tot: iets plus Christus om op de duur alleen dat iets over te houden? Kennen wij het lezen en herlezen van de Bijbel en van het Schriftgedeelte, dat aan de orde kwam in de kerkdiensten van de voorbije zondag? Hebben wij wel eens last van aanvechtingen van de duivel, die ons tracht af te brengen van ons evangelisch standpunt, ons oriëntatiepunt voor de benadering van alle dingen in ons leven, de kerk en de wereld? Of hoeven wij nooit te zeggen: Ga weg, satan, want gij bedenkt niet de dingen die van God zijn, maar die van de mensen zijn? Bidden wij om de heldere verlichting van de Heilige Geest, opdat wij Gods Woord kunnen verstaan en mogen toepassen in onze dagelijkse levenspraktijk? Of hebben wij een vanzelfsprekendheidsgeloof, dat geen belaging van de god van deze eeuw kent, omdat het eerder te maken heeft met een soort glijbaanmentaliteit en daarom dus geen zoden aan de dijk zet voor het Koninkrijk der hemelen? De vragen komen los en golven op ons aan! Laten wij die vragen niet trachten te ontlopen, maar ze eerlijk en konkreet in de eerste plaats aan onszelf stellen!

Het belang van de verkondiging

Reformatie was en is eerherstel van de verkondiging, van de prediking van het zuivere evangelie van Jezus Christus. Dat hebben Luther en Calvijn heel goed in de gaten gehad. Daarom hebben zij zo hartstochtelijk gestreden voor de zuiver-

Profilering van de leerdienst

Vandaag reünie gehad van onze oude kweekschoolklas 1939-1943.

Wat een sensatie, de lui terug te zien na 43 jaar!

Je staat elkaar verdund aan te staren: ben jij... ben jij... nu, nee, niet Naomi. Die zal magerder geworden zijn, terwijl de meesten van ons (om het zuinig te zeggen) wat zijn gegroeid. Maar we zijn wel een stuk ouder geworden en grijzend of grijs.

Wat hebben we veel aan elkaar gehad op onze Kloof-Zonder-Brug-school.

Zo'n klas stempelt je voor het leven!

Mensen vragen wel eens: wat heb je aan je onderwijsersopleiding gehad voor je werk als predikant? Wat mij betreft: ik ben daardoor gespitst gebleven op het zoeken naar betere onderwijsmethoden. Ik kan me niet voorstellen dat ik mijn catechismuspreken gehouden zou hebben met behulp van de overheadprojector (wat ik nu regelmatig doe) zonder deze instelling, die ik van de „Kweek” meegekregen heb.

Voor het gebruik van de overheadprojector heb ik drie motieven:

1. Volgens een officiële opgave onthoudt een mens 20% van wat hij hoort (niet bemoedigend voor dominees!), 30% van wat hij ziet en 50-70% van wat hij hoort en ziet. Er wordt dan ook

Pastorale Notities

DOOR
G. VANDEN BRINK
ROTTERDAM

bijna geen onderwijs meer gegeven zonder visualisering.

Een Delftse student zei: Bijna al mijn proffen gebruiken de overhead. Nu de kennis dreigt terug te lopen moeten wij er m.i. alles aan doen om die pregnanter door te geven.

2. We hebben hier en daar te maken met verminderd kerkbezoek in de middagdiensten. Als daar laksheid achter zit, helpen geen nieuwe methoden. Wellicht zit er echter een kern van waarheid in de verzuchting van trouwe leden: We hebben aan één preek per zondag de handen vol (we willen niet alleen luisteren, maar ook verwerken!). Collega Algra, met wie ik, tijdens zijn ziekte, mijn experimenten besprak, zei: Je moet je realiseren dat de tweede preek (als preek, toespraak) vooral gestimuleerd is door de nadere reformatie. De reformatie bedoelde de tweede dienst als leerdienst in het leerhuis. Er werden vragen gesteld en antwoorden gegeven betreffende de christelijke leer.

Nu ik zijn rubriek overneem, denk ik dankbaar terug aan zijn bemoediging en zijn advies om door te gaan.

3. Het derde motief werd

kernachtig geformuleerd door jongelui, die heel positief reageerden met de opmerking: Op deze manier zorgt u dat u niet gaat zwammen. Dank U!!! Precies het punt!! De voorganger snijdt zichzelf de weg af naar vermoeiende uitweidingen die het opnemen niet vergemakkelijken.

Ik adviseer collega's die het willen proberen, zich uitvoerig te laten voorlichten in een zaak voor schoolbehoeften. Er zijn veel typen overhead-projectors in de handel. Het klassieke type kost minimaal f 1.600,-. Het modernste, opvouwbaar in diplomatenkoffer, een f 2.600,-. Vraag verder naar schermen, stiften, sheets en naar de mogelijkheden om schrijfmachineschrift, vergroot, op uw scherm te krijgen.

Het zal wat geld kosten, maar C.v.B.'s zullen dat beschikbaar stellen, als er meer zegen springt uit de leerdiensten. Verder komt er wat oefening aan te pas: een beetje droogzwemmen. En wat ondernemingsgeest. Zoals professor Jager vroeger tegen ons zei: „Mijne heren, als u op uw vijftigste nog een beetje flexibel bent, geef ik nog wat voor u”. Nog twee opmerkingen:

- Verkondiging blijve verkondiging en boodschap bóód-schap!
- Onnodig te zeggen dat een gewone catechismusprek een kostelijke leerdienst kan opleveren. Buiten kijf!

verhouding van de verkondiging van Gods Woord en stelden zij in de kerkgebouwen de preekstoel weer centraal. Ook Zwingli heeft dat gedaan. Hij bouwde van de stenen van het afgebroken altaar een preekstoel. En Calvijn heeft geponeerd: „Bij de opstanding uit de doden heeft God hemel en aarde bewogen. Maar Hij beweegt die ook vandaag nog. Dat geschiedt wanneer het evangelie gepredikt wordt. Want dan „reformeert” Hij de kinderen van Adam naar zijn beeld”. (C. Veenhof).

Zo hebben wij de opdracht naar het woord van Luther „trouw te zijn in de leer, in het gebed en in het geduld.” Ook dat laatste! Dat moeten wij ook in onze dagen maar eens extra bedenken! Mede door gebrek aan christelijk geduld ontstaan kerkscheuringen en worden kerkbreuken niet geheeld. We hebben ons hele leven te reformeren naar de norm van Gods gebod en evangelie. Want beide behelzen de goede boodschap! En die levensreformatie is niet een zaak van slechts één keer. Beking is een dagelijks bedrijf waaraan wij als mensen van vlees en bloed onze beide handen vol hebben. Maar Gods Geest stimuleert ons daartoe en bewerkt het in ons. En zo, in de weg van daadwerkelijk geloof en hartgrondige beking schenkt de HERE als de God van het Verbond ons dan de vervulling van zijn belofte van het eeuwige leven!

Geraadpleegde en geciteerde literatuur

Dr. T. Brien: „Prediking en vroomheid bij Reformatie en Nader Reformatie” - Kampen - z.j.
Dr. W. J. Kooiman: „Luther - zijn weg en werk” - Amsterdam - 1954.
Dr. W. J. Kooiman: „Luther en de Bijbel” - Baarn - z.j.
Sipke van der Land: „Luther - Tafelgesprekken” - Kampen - z.j.
Dr. W. van 't Spijker: „Reformatie en Geschiedenis” - Goes - 1977.
Dr. W. van 't Spijker: „Triptiek van de Geschiedenis” - Goes - 1981.
Prof. C. Veenhof: „Calvijn en de Prediking” in de bundel: „Zicht op Calvijn” - Amsterdam - 1965.

SPAARZAAMHEID

Een heer stond bij zijn kok en zeide hem: ik vinde

Dees keuken wat te klein voor mij en mijn gezinde. (= gezin)

De kok zei weder: Heer, dees reden, bid ik, staakt:

Die kleine keuken heeft dat grote zaal gemaakt. (zaal = huis, paleis)

Revius

Nederlands Gereformeerde identiteit (3)

(Causerie uitgesproken op een gemeentevergadering in Rotterdam op 7 april 1986.)

DOOR H. DE JONG AMSTERDAM

Tenslotte wil ik ook nog iets zeggen over onze verhouding tot de Evangelicalen. Het is bekend, dat onze jeugd meer met hen in aanraking komt dan de ouderen die ons kerkelijk gezicht bepalen. De evangelische mentaliteit is dan ook weleens een oorzaak van spanning tussen ouderen en jongeren in onze kerken. En als wij dat bedenken, dan zullen wij mild op het verschijnsel van het Evangelische reageren. Ze hebben trouwens ook mooie dingen, waarvan ik er één concreet noem, (want alleen maar zeggen: mooie dingen, wekt meer argwaan dan dat mensen zich erdoor gerustgesteld voelen.) Eén concreet ding dus. Ik denk dat het vanwege de Evangelischen is, dat er onder ons ook gebedskringsen ontstaan; dat er meer nadruk komt te liggen op het gebed, ook in de onderlinge kring, het kringgebed. Dat vind ik wel een winst; dat onze gebedsbeschroomdheid toch wat vermindert, dank zij hun invloed. Een heel concreet ding dat ik apprecieer, en als winst begroet. Ik vind het prachtig dat er naast bijbelkringen onder ons ook gebedskringsen komen. Ze kunnen elkaar wederzijds verrijken. Vooral de bijbelstudie kan zo uit de sfeer van de vrijblijvende waterigheid gehouden worden. Het heerlijk Verbond bestaat toch immers ook uit Woord en antwoord? Ik denk dat dit goede van de Evangelischen, deze toegenomen aandacht voor het gebed, vooral via l'Abri bij ons binnengekomen is.

Maar natuurlijk moet niet alles geprezen worden wat van die kant komt. En dan wil ik ook met name één punt noemen en een serieuze waarschuwing plaatsen, echt ook wel vanuit de pastorale praktijk. Dat betreft de opvattingen die je onder Evangelicalen tegenkomt over de leiding van de Heilige Geest. Veel te gemakkelijk, zo is mijn indruk, spreekt men daarover, alsof uit allerlei merkwaa-digs in het gebeurtenisverloop zomaar de conclusie zou kunnen worden getrokken: dit is leiding van de Heilige Geest. Het gebeuren is een verborgenheid, een ingewikkeldheid. De Heilige Geest daaruit te leren kennen is een hachelijke zaak. De Heilige Geest laat zich vooral kennen aan de beloften van de Schrift, en aan de geboden van de Bijbel. Dat is zijn visitekaartje. Dat Hij ons leven leidt, is waar, en wij geloven het, maar... wij geloven het, het is

lang niet altijd zichtbaar te maken. Het is echt onverantwoord, om, als je onder opmerkelijke omstandigheden een jongen of een meisje ontmoet te zeggen, o, dus, God bedoelt daarmee, dat wij het voor het leven eens worden, moeten worden. Jongelui die zo bij mij komen, geef ik weleens ten antwoord: Kom over 25 jaar nog eens terug. Als je dan nog bij elkaar bent, ben ik bereid, God te danken, dat Hij jullie bij elkaar heeft gebracht. Maar tot zo lang overtuig je me niet met een beroep op Gods leiding. Let wel, ik vind het prima, van die verkering, maar, maak verkering niet ontijdig religieus. Ik vind in zulke dingen het Gereformeerde veel en veel verkieslijker dan het Evangelische. Een beetje Gereformeerde nuchterheid kunnen onze jongelui goed gebruiken, is mijn mening. Maar je krijgt weleens de indruk onder onze mensen dat het Gereformeerde mislukt is, en dat we eigenlijk wel gedwongen zijn, om met het Evangelische verder te gaan. Dat mislukken van het Gereformeerde maakt men dan op uit het feit dat er veel kerken zijn. Maar onder de Evangelicalen heb je ook talloze groepen. Maar nog eens: mijn grootste bezwaar gaat toch tegen de mystiek van de leiding van de Heilige Geest waarmee zeer willekeurig omgesprongen kan worden. Je kunt er alles en nog wat mee bewijzen, en dat vind ik griezelig.

Ook voel ik het weleens als een bezwaar dat onze jongelui naar Youth for Christ of Ichthus gaan en daardoor de eigen jeugd verwaarlozen. Ik zeg niet: stop er dus mee, maar zin op middelen om ook de verantwoordelijkheid naar eigen jeugd na te komen, dus dat je daar b.v. groepsgewijs heen gaat, en dan ook samen daar nog eens over kunt napraten. Maar 't is waar, er gaat vooral op de jeugd een grote aantrekkingskracht uit vanwege de Evangelicalen. En om dat in goede banen te leiden, zou je eigenlijk de jongelui onder de waan vandaan moeten halen, dat ze vanwege hun Gereformeerde opvoeding overal scheef voor-gezet zijn; dat is niet waar. Ik bedoel te zeggen, dat onze jongelui zich te gemakkelijk laten inti-

mideren van die kant, te weinig beseffen, dat ze zelf ook iets hebben om in te brengen. En dat zich gemakkelijk laten intimideren, dat zou weleens hiermee samen kunnen hangen, dat de opvoeders, dus dat wij, ze eigenlijk te weinig eigenheid hebben meegegeven.

Tot zover de causerie. Ik voeg nog wat brokstukken uit de vragen-beantwoording toe. Die zijn van de tape afgehaald, wat aan de stijl te merken is.

... De vraag is: U hebt gesproken over het werken aan betere verhoudingen tussen de kerken, moet daar geen vervolg op komen, zodat het naar Johannes 17 ook tot meer eenheid komt? Of ziet U daar alleen maar moeilijkheden?

Mijn standpunt is een beetje laconiek. In die zin laconiek, dat ik zeg: nou, laten we de doelen maar niet te hoog stellen, laten we maar beginnen met goed over elkaar te praten en een goed getuigenis van elkaar te geven; want wat mij opvalt, dat is, wanneer mensen aanstoot nemen aan de veelkerkigheid, dat het dan vooral ook wel gaat om de onderlinge verhouding tussen die kerken, het gehakketak en het kleinzieligheid. Dus als we daar iets aan doen, doen we al wat. Natuurlijk doen we dat in de hoop ook, dat de Here het zegenen zal. Maar inderdaad zie ik er niet zoveel in, om bij elkaar te gaan zitten en te vragen: kunnen wij samengaan? Ik verhinder anderen niet om dat te doen, om er iets in te zien, maar ik geloof dat we - ook wat geleerd door: hoever zijn we nu eigenlijk gekomen hè, nog niet zo erg ver - geleerd door deze ervaring aan de taktiek van de kleine stapjes de voorkeur moeten geven.

... Of ik dan ook vind, dat, waar het kan, het ook moet? - Ja, weet u waar het kan? ... Ja, ik probeer mijn laconiciteit uit de sfeer van het cynisme te houden. Dus, ik gun u ook uw hoop. U ziet toch, zo werd mij voorgehouden, u ziet toch in Nieuwegein dat het kan. En daarop antwoordde ik: Afwachten! Dat is bijna cynisch, hè, bijna cynisch. Maar het is toch ook gemakkelijker samen te sterven dan samen te leven ...? Ja, dat is serieus. dat is toch ook in het concentratiekamp zo geweest, dat je samen de dood onder ogen moest zien en dat toen, wat verbond, ook inderdaad verbond. Maar daarna

kwam het leven weer met zijn grote diversiteit van: welk antwoord moet op dit probleem gegeven worden en welk antwoord op dat? En dan is het ergens ook reëel, dat je dan weer minder één bent. Ik moet zeggen, dat ik daar niet zo zwaar aan til, dat ik vrede heb leren sluiten met het feit, dat er nu eenmaal verschillende antwoorden gegeven worden op levensvragen. Het zou natuurlijk het mooiste zijn, wanneer dat in één kerk kon, maar zo niet, dan moet het dan toch maar gedaan worden, dan moet dat verschil er maar zijn en dan moet je ook met dat verschil zo christelijk mogelijk omgaan. Maar in de grenssituaties van ziekenhuis en concentratiekamp, grenssituaties van het leven, is het zo vreemd, dat je daar tot meer eenheid komt dan in het open veld? Het pad is daar toch veel smaller zodat je eerder naast elkaar loopt?

... Of een eigen identiteit ook vraagt om een eigen opleiding? Is dat de vraag? Ik dacht dat het tot de identiteit van de Nederlands Gereformeerden behoorde, dat er verschillende mogelijkheden zijn. En ik ben er niet zo rouwig om eigenlijk. We hebben onder ons het Seminarie en we hebben de Begeleiding en er is de mogelijkheid om bij de Christelijke Gereformeerde school in Apeldoorn opgeleid te worden. En de Begeleiding heeft iets overkoepelends, wij ontmoeten daar de mensen van Apeldoorn, Utrecht ook, Groningen en Amsterdam en van het Seminarie. Dat is dat eigenaardige instituut van de Begeleiding waar ik zelf ook bij mag zijn en wat ik eigenlijk zo leuk vind, omdat het zo weinig officieel is. Wij hebben zo weinig status, dat wij onder alle radar door vliegen en daardoor echt lekker werken. Dat mag ik u toch wel eens hiervandaan ge-

woon zeggen, dat wij uiterst nuttige bijeenkomsten hebben, waar op intense wijze gediscussieerd wordt en hard gewerkt op zo'n dag. Je komt doodmoe thuis 's avonds, op de zaterdagavond, en dan moet het nog zondag worden, maar ik heb het er graag voor over. En daar zie je eigenlijk geen verschil van... die komt daar vandaan en die komt daar vandaan, we zijn met de zaak bezig. Het heeft weinig status en dat is juist haar kracht. Ik vind dat een typisch Nederlands Gereformerd instituut, die Begeleiding. Echt samenbrengend wat ook nog weleens apart gaat en zijn eigen zelfstandigheid bewaart, ja, dat is kenmerkend voor een kerkverband als het onze, geknipt als dat is, met zijn schokbrekertjes, voor de gauw aangebrachte mensen die we met elkaar zijn.

is daarentegen erg moeilijk te vatten.

De melodie is nog vrij algemeen bekend als die van de Avondzang (gezag 9) uit de vroegere bundel van 29 gezangen. Zie ook opmerking bij lied 382.

Tekst: 2; melodie: 3.

Lied 387

Dit Lied is een uitstekende vertaling van het oorspronkelijk Engelse Avondlied, al bevat het dan maar een gedeelte van de originele versie van 12 strofen. Er worden trouwens niet meer dan 6 of 7 strofen van deze hymne geregeld gezongen.

De melodie is erg mooi en stellig ook niet geheel onbekend.

Tekst: 3; melodie: 3.

Lied 388

De inhoud van dit Lied kan worden gekarakteriseerd als tamelijk wijdlopieg en daarmee is de waarde als kerklied niet groot. Enkele uitdrukkingen zoals b.v. in strofe 3: „dat ik al 't andre laat en tot U ijl” en in strofe 6: „U te aanschouwen in de stilligheid” accentueren dit nog eens. Bovendien klinkt strofe 5 nogal banaal:

„Vergeef het mij dat ik toch
weer gedwaald heb
Van alles mij weer op de hals
gehaald heb
Het spijt mij Heer, ik heb
verkeerd gedaan
Neem mij bij U, dan zal het
beter gaan.”

De melodie is die van Psalm 8.

Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 389

„De beide laatste strofen maken duidelijk dat we hier in wezen te maken hebben met het Lied van een pelgrim onderweg, die zijn dagelijkse bagage voor een ogenblik heeft afgeworpen. Dit motief is een geliefd thema van het Duitse piëtisme en zo zijn stilte en inkeer tot God de grote themata van de liederen van deze zeer subjectieve dichter.” (Comp. p. 865). En de praktische toepassing luidt: dan ontvlucht de aardse werkelijkheid, hier beneden is het niet, zoals dit uitdrukking vindt b.v. in strofe 4: „O eeuwigheid, gij schone, mijn hart wil in u wonen, het vindt geen thuis in deze tijd.” Daarbij aansluitend rijst de vraag of het duister van de nacht dan de eigenlijke voorwaarde is voor het optreden van de boze machten (strofe 2).

Het lied ademt te veel de levenshouding van het ontvluchten van de aardse werkelijkheid, een kenmerk van het Piëtisme.

De mooie melodie is dezelfde als die van lied 365.

Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 390

Dit Lied komt in diverse gezangen- en liederenbundels voor en mag als

Het Liedboek

Lied 382

„Weer heeft in dit Lied, als in zoveel oud-christelijke hymnen, het licht een centrale plaats. God is een God van licht, die ons in het duister van de nacht, van de slaap, van ons aardse bestaan, behoedt”. (Comp. p. 382). O.i. is de bewerking echter zodanig, dat deze opzet hier niet voldoende tot zijn recht komt. Het geheel blijft als kerklied onder de maat, zowel naar inhoud als stijl, zoals b.v. in strofe 2: „de leden languit uitgestrekt tot hen gesterkt het daglicht wekt”; strofe 4: „U prijz' ... u loov' ... een zuivre liefde min' U zeer, een nachtre geest beev' U de eer”; strofe 8: „Tot Christus en de Vader gaat, tot beider Geest des avonds laat - ons bidden dat in almacht Hij, drievoudig één, ons sta terzij”. (Een ingewikkelde constructie!) De melodie is niet eenvoudig en vereist wel enige oefening.

Tekst: 1; melodie: 2.

Lied 383

Dit Lied is een bewerking van een Ambrosiaans gezang „uit de vroeg-christelijke periode, dat gedurende de hele middeleeuwen populair gebleven is.” Een eerdere bewerking is het gezang „O grote Christus, eeuwig licht”, nl. de Avondzang, gezang 9 uit de oude bundel 29 gezangen. Strofe 7 is gelijk aan die van de Avondzang. Vergelijking van de oude en nieuwe versie geeft geen aanleiding tot voorkeur voor deze laatste. Daarvoor rijzen er nogal wat bezwaren en vragen, zoals b.v. in strofe 3: „O Geest, die boven de afgrond zweeft” hetgeen hier o.i. niet passend is. Wel erg vlak is in strofe 4 de zin: „wij

DOOR LITURGISCHE WERKGROEP

liggen met de ogen dicht” en wat betekent: Zijn hand behoedt het stil geheim van ziel en bloed”. Voors wordt in strofe 1 Christus aangeroepen, terwijl aansluitend in strofe 2 volgt: „wil altijd onze Vader zijn”. Onduidelijk is het verband in de laatste 2 regels van strofe 5: „maak hen die ons vervolgen stil - dat ieder rust vindt in uw wil”.

De melodie is geen verbetering ten opzichte van gezang 9 bovengenoemd.

De 2e en 3e regel komen met enkele kleine varianten vrijwel overeen met die van gezang 9 (waar van de melodie nog algemeen bekend is) maar overigens is er grote kans op verwarring.

Tekst: 1; melodie: 3 (van gezang 9 = lied 386).

Lied 384

Bij een vergelijking van dit - zeer eenvoudige - Avondlied met de oorspronkelijke Duitse tekst valt het op dat de eerste strofe van de Duitse tekst zich uitdrukkelijk tot Christus wendt, terwijl het vervolg daarop zonder meer moeilijk aansluiting geeft. De dichter-bewerker „heeft deze anomalie klaarblijkelijk opgemerkt en in zijn vertaling, door de aanroep „Heer” te gebruiken, in het midden gelaten of God dan wel Christus is bedoeld. Intussen is het gesignaleerde feit allerm minst een uitzondering voor de tweede helft van de zes-

tiende eeuw. Uit vele liederen van die tijd blijkt dat er tussen God en Christus en tussen het werk van de Vader en dat van de Zoon niet helder werd onderscheiden”, (Comp. p. 857).

Wat de melodie betreft: „Wanneer dit lied niet gedragen was door zijn prachtige melodie, zou het stellig niet alle ziften en schiften hebben doorstaan, waaraan de voor het Liedboek aangedragen voorstellen onderworpen zijn geweest”. (Comp. p. 858).

„Een lied om zingen te leren”.

Tekst: 3; melodie: 3.

Lied 385

Het mystieke element van „Gij, die mijn liefste kleinood zijt” (strofe 1) beheerst de inhoud van dit Lied: „Gij zijt mijn schat” (strofe 3). Dit thema „Gij zijt van mij” staat wel lijnrecht tegenover de reformatorische belijdenis: „Ik ben van U” (o.m. in Zondag 1 H.C.: ik ben het eigendom van Christus). Voorts kan nog worden opgemerkt dat de betekenis van „de parel van grote waarde” (strofe 4) in het licht van Matth. 13: 44-46 hier niet juist is aangeduid. O.i. is dit lied over 't geheel genomen niet acceptabel; een uitzondering zou kunnen worden gemaakt voor strofe 2.

De melodie is weliswaar onbekend, maar niet moeilijk te leren.

Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 386

Hoewel tegen de inhoud van dit Lied (een gedicht van Revijs) geen bezwaar bestaat, zijn taal en stijl toch dermate verouderd dat ze de verstaanbaarheid ongunstig beïnvloeden. Zie b.v. strofe 2: „en wakker om ons henen ziet” of strofe 4: „de ziele toch niet slapen laat”. Het beeld van strofe 3 is wel duidelijk, maar de zin van strofe 5

het *Avondlied* algemeen bekend worden verondersteld. Strofe 2 is mogelijk iets aan de „vlakke” kant: „Gij waart nabij in mijn bezwaren, nabij in elke moeilijkheid.”

Het lied zou o.i. aan waarde winnen door een combinatie van strofe 3a met 2b.

De bekende melodie „vraagt een vlot tempo, waarbij telkens twee regels als een eenheid gezongen kunnen worden.” (Comp. p. 870). Tekst: 3 (bij voorkeur de aangegeven combinatie); melodie: 3.

Persschouw

Catechisatie-motivatie

Onderstaand artikel troffen we aan in „Hervormd Weekblad”. Het mag een signaal zijn voor alle catecheten en een stimulans om de moed niet te verliezen. Wat deze predikants-vrouw uit Valkenburg (ZH) in dit stuk te berde brengt heeft ons ontroerd. Vandaar, dat wij het zonder onderschrift hierbij doorgeven:

HOUVAST

Eindelijk hebben ze hem naar het ziekenhuis gebracht.

Eerst heeft hij zich er tegen verzet. Hij wilde niet sterven in een kamer die hem vreemd was, waar de dingen hem kil en onbewogen zouden aanzien. Thuis wilde hij zijn levenseinde afwachten. Daar, waar hij altijd had gewoond, vlakbij zijn boomgaard, waar hij met hard werken en zorgvuldig overleg zijn eigen fruitkwekerij had opgebouwd. Dáár lag zijn lange leven. En lang was het.

Onlangs mocht hij vijf en negentig worden. Een drukke, maar mooie dag. Velen waren gekomen om hem te feliciteren. De burgemeester van het dorp had gezegd: „U bent al aardig op weg naar de honderd, Van Someren!” Hij had hem eens aangekeken, de bevende mond zacht mompelend, terwijl de wijze ogen bedoelden: „En is dat dan alles?” Het gaat er immers niet om hoe lang men leeft, maar hóe men leeft.

Toen is hij ziek geworden. Het leek mee te vallen; hij was een taaie, ze kregen hem zómaar niet klein! Zijn vrouw, één van de laatsten in de klederdracht van de streek, had hem vol liefde verpleegd, trouw bijgestaan door de kinderen en de kleinkinderen. Ge-

hoorzaam had hij zijn medicijnen en vitaminepillen geslikt. Ze zeiden dat het goed voor hem was. Maar het had niet meer mogen baten.

Er was een ziekenwagen gekomen en met voorzichtige gebaren hadden ze hem op een brancard gelegd. Zijn vrouw had hem een hand gegeven. Een hand waar haar hart in lag. Zonen was hun gewoonte niet. De zachte druk van haar magere vingers en de blik uit haar ogen waren hem genoeg geweest.

Nu ligt hij dan hier. Waarom eigenlijk? Denken die dokters soms dat ze de dood moeten tegenhouden? Als God hem roept, moet hij gaan.

Bang is hij niet. O nee, niet vanwege zijn ordentelijke leven of zijn trouwe kerkgang. Hij kent de Bijbel. Zegt de profeet Jesaja niet dat al onze gerechtigheid is als een wegwerpelij kleeft? Hij weet zich een zondaar voor God. Alleen het verzoenend sterven van Jezus blijft het rustpunt van zijn hart. In huis wordt daar zo niet over gesproken. Ze zijn een zwijgzaam volk. Na de kerkgang wordt er soms iets opgemerkt over de preek of over de dominee. Dagelijks gaat de Bijbel open aan tafel en er wordt gebeden en gedankt met de woorden: „O Vader, Die al 't leven voedt, kroon onze tafel met Uw zegen” en: „O Heer, wij danken U van harte voor nooddruft en voor overvloed.” Nooit zullen ze dat overslaan. Maar de diepste roerzelen van je hart, nee, daar spreek je niet over.

In het ziekenhuis gaat de toestand van de oude kweker snel achteruit en de dominee wordt gewaar-schuwd. In de gang komt de zuster hem al tegemoet. Hij informeert naar de toestand van de patiënt en ze zegt: „Hij is niet meer aanspreekbaar, u zult er niets aan hebben.”

Even later staat hij bij het bed en ziet neer op dat gerimpeld gelaat. De dooraderde handen liggen roerloos op het dek. Die vertellen hun eigen verhaal.

Wat kan hij nog doen? Onlangs heeft hij met de zieke gelezen over het huis met de vele woningen, uit Johannes 14. En nu? „Niet meer aanspreekbaar”, zegt de zuster. Maar hij kan toch zó niet weg gaan?

Hij buigt zich over de stervende

heen en begint zondag 1 van de Heidelbergse Catechismus op te zeggen: „Welke is uw enige troost, beide in leven en sterven?” Hij wacht een ogenblik, zich afvragend of hij de gehele tekst van het antwoord wel paraat heeft. Juist als hij zijn mond opendoet beginnen de dunne lippen van de zieke mee te fluisteren: „Dat ik met lichaam en ziel, beide in leven en sterven, niet mijns, maar mijns getrouwen Zaligmakers, Jezus Christus, eigen ben, die met Zijn dierbaar bloed voor al mijne zonden volkomenlijk betaald en mij uit alle geweld des duivels verlost heeft...”

Zoals een inwoner van een belegerde stad langs sluippaden zijn geliefden bereikt, zo was deze vraag door de omsingeling van de dood heengedrongen, om in het hart van de stervende het oude antwoord te vinden.

Bewogen vouwt de dominee zijn handen, dankt hardop voor deze belijdenis en beveelt de ziel van de zieke aan in Gods handen.

Terwijl hij terugfietst naar huis, denkt hij aan de catechisaties van vroeger. De ouderen spreken nog altijd van „de vragen” of „de le-ring”.

Tachtig jaar geleden heeft zijn collega wekelijks aan de leerlingen van de dorpsgemeente de catechismus uitgelegd. Vóór er met het hart mocht worden beleden, moesten de vragen en antwoorden systematisch uit het hoofd worden geleerd. Ook de vijftienjarige Van Someren had dat gedaan. Het is best mogelijk dat hij met zijn kor-

nuiten de leraar soms tot wanhoop heeft gebracht. Evenals de leraar van nu is de leraar van toen vast ook wel eens thuisgekomen met de woorden: „Het is boter aan de galg gesmeerd met dat jonge volk; ik kan er net zo goed mee ophouden, vrouw!”

Toch is zijn arbeid niet vergeefs geweest. De jongeman heeft belijdenis gedaan, is met een gelovig meisje getrouwd. Ze hebben hun kinderen laten dopen en hun christenzijn voorgeleefd. Samen mochten ze oud worden. Hun belijdenis is een mensenleven meegegaan en heeft vele stormen getrotseerd.

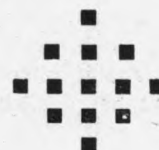
En nu, in de laatste uren van dit leven, nu de wetenschap zegt dat er van bewustzijn geen sprake meer is, breekt de oude waarheid door de grenzen van het onderbewuste heen.

Als enige troost voor de stervende.

Als enig houvast voor de levenden.

Nellie Vermeulen-
van den Hoek

O. Mooiweer, Enschede

DRIE PERSONEN

*Wat vraagt gij, hoe de Zoon van eeuwigheid geteeld
Des Vaders wezen is ten volle meegedeeld,
Waar gij niet vatten kunt met alle uw gedacht
Noch zeggen hoe gij zelf in 't wezen zijt gebracht?
Wat zoekt gij, hoe de Geest, zelfstandig, ongescheiden
Van Vader en van Zoon, uitgaat van alle beiden,
Waar de geschapen geest zich niet begrijpen laat
Die u het harte rept en in de aadren slaat?
Indien in 't menselijk, o mens, uw zinnen feilen,
Wat onderneemt gij toch de Godheid af te peilen?*

Revius

Boekbespreking

Alpha en omega reeks

Een nieuwe reeks in onze kring, bedoeld om 'in de verwarring van deze tijd, in gebondenheid aan de Heilige Schrift, toe te rusten tot een christelijke levenshouding'. Ze is in de eerste plaats gericht op jongeren.

De bedoeling is per jaar vier brochures te doen verschijnen. De prijs is f 3,60 per stuk (f 2,- plus f 1,60 porto) en het besteladres: Gebrs. Van Baardewijk, Kalmiastraat 4, 8091 VE Wezep, telef. 05207-2401. Bestellingen kunnen ook geplaatst worden door overmaking van genoemd bedrag op rekening 69.20.60.316 t.n.v. gebrs. Van Baardewijk bij de Ned. Mid-denstandsbank te Wezep, giro nr. van de bank 83.45.86.

We ontvingen ter bespreking de nummers 1 en 2, resp. getiteld

- Blijf bij het geloof!
een oproep tot de jonge mensen van nu (26 pag.) door ds A. J. Moggré;
- Feminisme,
maakt dat nou gelukkig? (23 pag.) door Fred. Blokhuis en F. J. Kerkhof.

Eerstgenoemde brochure is inderdaad één bewogen oproep de HERE te volgen in de verwarring van deze tijd. De schrijver tekent de verwording van het leven oudtijds en de redding van de christenen toen; in de verwording van deze wereld is er *dezelfde* redding: de Here Jezus Christus. Hij wijst dit aan, met ons de Bijbel lezende, verklarend, de richting van ons leven ligt dáárin besloten.

Het is niet mogelijk hier de inhoud kort weer te geven. Je moet 't zelf lezen, beklemmend soms, ruimte scheppend ook. „Een lamp voor de voet, een licht op het pad.” Als er zó aktueel en concreet eens meer werd gepreekt, geloofd en geleefd! De tweede brochure handelt over ontstaan en ontwikkeling van het feminisme. De wortels daarvan liggen in een ver verleden, in de afval van Gods Woord, waarna de mens zelf meende te kunnen uitmaken wat en hoe zijn levensweg zou zijn. Het is - zo zeggen de schrijvers, - een verre van onschuldige zaak mee te doen met het

„gelijkmaken” van positie en taken van man en vrouw. Die beweging loopt parallel met en soms gecombineerd met die van het revolutionaire neo-marxisme en zijn verwerpen van goddelijk gezag en gehoorzaamheid.

Beide brochures zijn veel aktueller dan ik hier weergeef. Koop ze, beter nog: neem een abonnement op de reeks. 't Is de moeite waard.

M. de Jonge, Voorburg

Redaktie ontving

Voor hart en huis 1987, bijbels dagboek 1987, samensteller ds G. S. A. de Knecht. f 10,30 (voor gratis uitdelingen gelden speciale prijzen); uitg. J. J. Groen en Zoon, Leiden.

Hervormde Theologische Studies. Red. prof. A. G. van Aarde. Adres Postbus 18061, 0030 Hercules, Pretoria.

E. Doumergue, Calvijn. Drie delen: Calvijn's jeugd, Calvijn in het strijdperk, Calvijn in Genève. Samen ong. 1500 blz., f 225,-; uitg. De Groot Goudriaan, Kampen.

Piet Prins, Holland onder het hakenkruis; omnibus (oorspr. vier delen), f 24,90; uitg. De Vuurbaak, Barneveld.

Honigdruppels 1987, kalender met blok en schild en kalender in boekvorm, prijs f 13,90 (voor gratis uitdelingen gelden speciale prijzen). Uitg. J. J. Groen en Zoon, Leiden.

Filippus Dagboek 1987; prijs f 10,30; Geref. Traktaatgenootschap Filippus, Arnhem.

Sipke van der Land, Zalig zijn de vervolgd: Een documentaire over christenen in de tweede wereld. 109 blz., f 14,90; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Pleun R. Troost, Een Fries in het dorp. 145 blz., f 51,- (na 1 jan. f 18,95); uitg. J. J. Groen en Zoon, Leiden.

Rachel, de groenteverkoopster, en andere gedichten, verzameld door de redaktie van „De Vriend van Oud en Jong”, 192 blz., f 15,- (na 1 jan. f 18,95); uitg. J. J. Groen en Zoon, Leiden.

Geen onrecht in God gevonden, onder redaktie van „De Vriend van Oud en Jong”, over de Dordtse

Leerregels. 188 blz., f 24,50; uitg. J. J. Groen en Zoon, Leiden.

Dr C. J. den Heyer, De messiaanse weg, deel II Jezus van Nazaret. 270 blz., f 44,50; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Dr C. Westermann, Genesis. Een praktische bijbelverklaring. Serie: Tekst en toelichting. Deel I, 220 blz., f 33,60; deel II, 185 blz., f 29,50; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Pro Juventute Oranje Kalender 1987; f 9,75 (excl. f 3,25 verzenden administratiekosten); Postbus 84, 6950 AB Dieren.

G. F. Pels, Het kindbeeld gewogen. 151 blz., f 23,90; uitg. Oosterbaan & Le Cointre, Goes.

Dr C. Trimp, Heilsgeschiedenis en prediking; hervatting van een onvoltooid gesprek; 119 blz., f 16,65; uitg. Van den Berg, Kampen.

J. H. Veeffkind, Jezus op reis; over Lucas 9-19; 139 blz., f 16,90; uitg. Buijten & Schipperheijn, Amsterdam.

Elisabethbode, kerstnummer; prijs vanaf 140 cent, afh. van aantal te bestellen exemplaren; St. Elisabethbode, postbus 100, 7240 AC Lochem.

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Rijsbergen

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op kandidaat G. Kiers te Hengelo.

Ned. Geref. Kerk van Langerak

Ds K. Muller, predikant van de kerk van Heerenveen, heeft bedankt voor het op hem uitgebrachte beroep.

Ned. Geref. Kerk van Ermelo-Harderwijk-Putten

Het adres van ds C. A. Versluis luidt met ingang van 1 november a.s.: Burg. van Oordtstraat 4, 3851 JT Ermelo. Het telefoonnr. blijft: 03417-51889.

Ned. Geref. Kerk van Lisse

Het scribaat der kerk is thans: de heer G. J. Rietkerk, Gladiolenstr. 56 te Lisse. Het postadres luidt echter: Postbus 193, 2160 AD Lisse.

Kerkdiensten Ned. Geref. Kerk van Den Helder

De middagdienst van zondag 2 november wordt niet in de Evangelisch Lutherse Kerk gehouden,

Administratie

Administratie-adres:

Postbus 84,
3956 ZS Leersum
Tel. 03434-54288
Gironummer 404945
t.n.v. Geref. Persver. Opbouw.

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie.
Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen.
Opzeggen uiterlijk tot 15 nov.

Abonnementsprijs:

(bij vooruitbetaling)
f 50,- per jaar of f 26,50 per half jaar.
Voor studenten f 40,- per jaar.
Buitenland f 70,- per jaar of f 95,- per luchtpost.

Advertentieprijs:

45 ct per mm.
Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3, 3701 AL Zeist.
Tel. 03404-22452.
Postbus 244, 3700 AE Zeist.

maar in de Aula van de Wilhelmina Mavo, Middenweg, hoek Sportlaan (ingang aan de Sportlaan); aanvang 17.00 uur.
Verder maakt de kerkeraad van Den Helder eventuele gasten erop attent dat in de komende maanden veel middagdiensten op afwijkende tijden zullen beginnen; het is daarom verstandig om in voorkomende gevallen even contact op te nemen met b.v. de scriba of het adres van de preekvoorziening (zie: Informatieboekje 1986).

Kerkdiensten in Drachten

Al enige tijd worden in Drachten kerkdiensten belegd onder de verantwoordelijkheid van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Heerenveen. We zijn tot dit initiatief gekomen, omdat een aantal gezinnen van de Ned. Geref. Kerk te Heerenveen, woonachtig is in Drachten en omstreken, en de behoefte gevoeld werd om zich in deze regio als wijkgemeenschap sterker te profileren en indien mogelijk te groeien naar een zelfstandige gemeente.

De diensten, die 's zondags om 3 uur n.m. aanvangen, worden gehouden in het evangelisatiegebouw „de Schakel”, Klokhuislaan 12 te Drachten en een ieder is van harte uitgenodigd deze diensten bij te wonen.

Nadere inlichtingen kunt U verkrijgen bij de heer A. Thiescheffer, E. Bosstraat 11, Drachten, telef. 05120-13306; mevr. J. Langius-Smeding, Halling 47, Drachten, telef. 05120-15552.

Uit breder kring

Stichting Rainbow Bijbelplan

Het initiatief is geboren om te komen tot een bijbellesplan om in twee jaar de Bijbel door te gaan. Uit onderzoek is gebleken, dat vele christenen zeer weinig in de Bijbel lezen.

De basis van alle kennis is het Woord van God.

De basis van alle geestelijke groei is het Woord van God.

Het Woord van God is een lamp voor onze voet (Psalm 119).

Het Woord van God is levend en krachtig (Hebreeën 4).

Om te onderscheiden waarop het aankomt, is kennis van dat Woord nodig.

Daar waar de kennis Gods verdwijnt, gaat de samenleving te gronde (Hosea 4).

Eenvoudig bijbellesplan zal die kennis doen vermeerderen.

U wordt uitgenodigd voor een voor-introductie van het plan op dinsdag, 28 oktober 1986, om 20.00 uur, in de tuinkamer van het Huis van de Pottenbakker van „In de Ruimte”, Insingerstraat 37 te Soest.

Een nationale presentatie vindt plaats op zaterdag, 22 november 1986, van 10.30-15.30 uur, in de St. Joriskerk te Amersfoort (Hof 1) om onder het thema: „Gods Woord houdt stand in eeuwigheid” kennis te nemen van dit nationale en internationale rainbow bijbelplan.

Het plan wordt geïntroduceerd door de broeders H. H. ter Welle, J. H. Kits, Ds J. H. Velema, Ds L. W. G. Blokhuis en Drs L. P. Doornbos.

Symposium Den Haag

In deze tijd van secularisatie en vervreemding van het christelijk geloof is de gedachte gerijpt een symposium te doen houden, waarin met name de Godsleer een centrale plaats inneemt.

De aanzet tot dit voornemen is mede ontstaan door het verschijnen begin 1987 van deel 3a van een vierdelige dogmatische studie van Dr B. Wentsel.

De inhoud van deel 3a betreft: Godsleer, mensleer en zondeleer. Het symposium zal plaats vinden op maandag 23 februari 1987, van 9.30-16.00 uur in de Westduinkerker, Hanenburglaan 122, Den Haag.

Het thema van het symposium

Langs deze voor mij onsympathieke weg wil ik graag

IN KONTAKT KOMEN MET EEN MAN.

Vrouw van 38 jaar met 3 kinderen.

Brieven onder nummer 31-10 bureau „Opbouw”, Nooitgedacht 3. 3701 AL Zeist.

luit: „De Godsleer en de huidige Westeuropese cultuur” (crisis en herleving van het godsgeloof). Een drietal theologen heeft zich bereid verklaard hun referaat in dit kader te houden:

— Prof. Dr J. Veenhof - De sociale en praktische betekenis van de Triniteitsleer.

— Prof. Dr A. v. d. Beek - Het effect van Gods deugden in de geschiedenis.

— Dr A. Vos - Is Allah identiek met de Vader van Jezus Christus?

Het symposium wordt afgesloten met een algemene bespreking, waartoe het samen te stellen forum funktioneert onder de leiding van Dr A. A. Spijkerboer.

Er wordt een lunch aangeboden. Inschrijving kan geschieden door overmaking van f 15,— (studenten f 7,50) op giro 225074 t.n.v. J. Goedbloed-van Oort te Beusichem, met vermelding: Symposium.

Na ontvangst van het inschrijfgeld ontvangt de deelnemer/deelnemster in januari 1987 de stellingen van de referaten alsmede algemene mededelingen terzake.

Het Symposium wordt georganiseerd door een Comité onder voorzitterschap van dhr. R. J. Caspers te Papendrecht in samenwerking met Uitgeversmaatschappij J. H. Kok in Kampen.

Namens het voorbereidingscomité:

J. Goedbloed-van Oort,
Beneden Molenweg 18,
4112 NS Beusichem,
tel. 03453-2107.

Kerkeraad en gemeente te Wapenveld delen met grote blijdschap en dankbaarheid mede, dat hun emeritus-predikant

DS B. GEUCHIES

op 1 november hoopt te herdenken, dat hij vijftig jaar geleden het ambt van dienaar des Woords aanvaardde.

„Geprezen zij de Here,
Dag aan dag draagt Hij ons; die God is ons heil”.
Psalm 68 : 20.

Namens de Raad van de Nederlands Gereformeerde Kerk,

L. W. G. Blokhuis, praeses
J. Butter, scriba

D.V. 7 november a.s. zijn onze ouders

H. SCHUURMAN

en

E. J. SCHUURMAN-VAN ALLER

25 jaar getrouwd.

In dankbaarheid aan de HERE willen we dit vieren. Er is gelegenheid tot feliciteren van 19.00 tot 20.30 uur in restaurant „de Wisent”, de West 1, Dronten.

Beppie en Jan, Truus, Jacqueline, Mariët en Christel

Dronten, Roerstraat 36

Boeken, Periodieken
en Handelsdrukwerk

Drukkerij „Steenbergen”

Gestigd sinds 1901

Postbus 244 — 3700 AE Zeist

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist — Tel. 03404-22452

Opbouw heeft niet altijd gelijk

Het gaat erom dat er nagedacht wordt.

Dat wil ik zien!

Stuur mij

☐ kennismakingsnummers

☐ abonnement f 50,— per jaar.

naam .....

adres .....

woonplaats .....

Te sturen naar Administratie 'Opbouw', Antwoordnummer 38,
3940 ZD Leersum

Probeer het ook eens.